

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 6, 2011 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338

*В. В. Новиков,
студент 4 курсу Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Актуальність теми зумовлюється необхідністю вивчення впливу економічної політики України на розвиток рівня конкурентоспроможності країни та подальшого застосування необхідних чинників задля формування конкурентоспроможного середовища з метою підвищення рівня життя населення країни та створення сприятливої атмосфери стабільного розвитку для наступних поколінь українців.

Україна займає вагомe місце в світовій економіці з погляду на її ресурсний потенціал і кадрові можливості. На жаль, рівень життя населення, який зумовлюється нестабільною політичною ситуацією і економічним застоєм, не досягає того рівня, на якому він мав би бути, враховуючи ті ресурси, які має наша країна. Тому розгляд такої нагальної проблеми підвищення світового рейтингу України вважається дуже актуальним, особливо для розробки стратегії розвитку країни, яка б враховувала існуючі проблеми і протиріччя та шляхи їх подолання. **Зв'язок даної проблеми з важливими науковими та практичними завданнями** виражено у самому існуванні взаємозв'язку між рівнем розвитку людського потенціалу країни та рейтингом конкурентоспроможності економіки країни. У науковому сенсі вирішення даного питання надасть можливість об'єктивно визначити сильні та слабкі сторони як індексів конкурентоспроможності, так і самого стану економіки України з подальшим обґрунтуванням політики підвищення національного добробуту через розробку дієвих механізмів економічного

Основна **мета даної роботи** полягає у дослідженні конкурентоспроможності України у сучасних міжнародних економічних відносинах та розгляді засобів економічної політики, спрямованої на підвищення рівня конкурентоспроможності країни. (**постановка проблеми**)

В економічній науці проблема національної конкурентоспроможності є однією з ключових. Значний вклад у її дослідження здійснили такі західні вчені, як П. Кругман, С. Ліндер, Б. Олін, М. Портер, Д. Сакс, Л. Саммерс, Дж. Харт, Е. Хекшер. Останнім часом ці проблеми розробляються також вченими з пострадянських країн, зокрема – українськими та російськими (Я. Базилук, О. Білорус, Б. Буркинський, М. Делягін, Я. Жаліло, В. Іноземцев, Б. Кузик, Д. Лук'яненко, С. Меншиков, І. Спиридонов, С. Соколенко, Р. Фатхутдінов, Т. Циганкова, Ю. Яковець та ін.).

Разом з тим у дослідженнях, присвячених конкурентоспроможності національної економіки, домінують досить однобічні уявлення про передумови для реалізації конкурентних переваг, розглядаються, насамперед, міжнародні порівняння та відповідні рейтинги, у яких Україна виглядає не найкраще. Водночас **серед невирішених питань, що потребують детальнішого розгляду** залишаються ті, що стосуються внутрішніх засад розвитку конкурентного середовища, залишаються в тіні. Недоліком поширених версій є й відсутність структурного аналізу взаємозв'язків у національній економіці як цілісності, що виявляє головні джерела та ключові напрями проекту модернізації, здійснення якого державою та бізнесом дозволить забезпечити необхідний рівень національної конкурентоспроможності.

У працях вітчизняних науковців О. Амоші, В. Александрової, Ю. Бажала, О. Болховітиної, З. Борисенко, В. Гейця, А. Даниленка, Б. Кваснюка, С. Кіреєва, І. Крючкової, М. Меламеда, В. Мунтіяна, Л. Мусіної, В. Семиноженка, В. Сіденка, Л. Федулової, Л. Шинкарук та ін. обґрунтовано, що саме в межах розв'язання проблеми національної конкурентоспроможності в умовах глобалізації вирішується проблема формування стратегії та політики довгострокового соціально-економічного розвитку України. Однак подальшого уточнення потребують цілі, механізми, пріоритети та принципи розвитку, що закладатимуться у цій стратегії.

Подальшого дослідження потребує проблема посилення інноваційного вектора економічної динаміки як функції поліпшення макроструктурних пропорцій економіки та оптимізації відтворювальних процесів, зокрема – через інструменти інвестиційної, податкової та амортизаційної політики держави і визначення відповідних пріоритетів державної політики нагромадження.

Поставлена мета обумовила необхідність **вирішення** ряду взаємопов'язаних завдань:

- розглянути визначення конкурентоспроможності країни за допомогою індексів міжнародних організацій;
- визначити суперечності, існуючі між індексами, та придатність цих індексів до оцінки економічного стану України;
- дослідити місце України в світовому господарстві за допомогою індексів конкурентоспроможності;
- вивчити головні проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств України і країни в цілому;
- розглянути вплив основних складових економічної політики держави на формування конкурентоспроможного середовища;
- розробити нариси для формування стратегії майбутнього розвитку України, спрямованої на підвищення рівня конкурентоспроможності.

Оскільки Україна намагається бути активним учасником міжнародних економічних відносин та прагне побудувати конкурентоспроможну модель економіки, то аналіз позицій нашої держави у міжнародних рейтингах є надзвичайно важливим завданням для досягнення поставленої мети.

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) кожного року публікує Звіт про глобальну конкурентоспроможність, в якому проходить оцінювання країн за такими параметрами, як якість інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, розмір ринку, конкурентоспроможність компаній та інноваційний потенціал.

Таблиця 1. Ранжування країн за Індексом глобальної конкурентоспроможності у 2009-2010 рр. за методикою ВЕФ*

Країна	GCR 2009-2010		GCR 2008-2009
	Позиція	Індекс	Позиція
США	1	5,67	1
Швейцарія	2	5,62	4
Данія	3	5,55	3
Польща	51	4,28	45
Росія	58	4,19	59
Казахстан	61	4,14	50
Узбекистан	62	4,13	-
Азербайджан	66	4,07	62
Україна	73	3,98	69
Румунія	74	3,97	73
Грузія	90	3,83	87
Вірменія	93	3,76	80

*Складено за: The Global Competitiveness Report 2009-2010.-P.10.

Найбільш проблемним питанням стабільно залишається якість інституцій в Україні (115 місце у рейтингу). До чинників, що безпосередньо впливають на покращення інституційного середовища в Україні, належать, зокрема, етична поведінка компаній, захист прав власності, прозорість ухвалення рішень урядом, незалежність судової системи, ефективність використання державного бюджету, захист прав інтелектуальної власності, довіра суспільства до політиків тощо.

Неефективними та недостатньо розвиненими залишаються також ринок товарів та послуг (101 місце у рейтингу) і фінансовий ринок (85 місце), не зростає рівень технологічної готовності країни (93 місце), складною є ситуація з забезпечення макроекономічної стабільності (82 місце), що безпосередньо впливає на конкурентоспроможність українських компаній у глобальному просторі (81 місце).

Україна має значний інноваційний потенціал (65 місце), пристойний рівень вищої освіти та професійної підготовки (53 місце). Це стає важливою конкурентною перевагою нашої держави, оскільки наявність високопрофесійних фахівців може гарантувати успіх у сучасному світі та стати передумовою формування конкурентоспроможного ринку, сприятиме інтеграційним процесам України.

Міжнародний інститут менеджменту та розвитку (IMD - Лозанна, Швейцарія) також здійснює розрахунок індексу конкурентоспроможності країн на основі більше, ніж 300 критеріїв. Україна посіла у рейтингу 2010 року 46 місце, випередивши деяких нових (Польща, Хорватія) та потенційних членів (Туреччина) Європейського Союзу. Найбільш проблемними факторами підвищення конкурентоспроможності в Україні вважаються наявні інфраструктура та ефективність діяльності державних структур.

Важливим параметром, що суттєво впливає на гармонійний розвиток економіки та формування довіри до державних інституцій, є рівень корупції серед державних службовців та політиків. Тому дослідження громадської організації Transparency International (Берлін, Німеччина), що визначає Індекс сприйняття корупції (ІСК), дозволяють проаналізувати тенденції розповсюдження корупції в світі та шляхи подолання цього негативного явища. ІСК оцінює країни по шкалі від 0 до 10 балів, при цьому нуль характеризує найбільш високий рівень сприйняття корупції, а десять - найменший.

Україна також входить до рейтингу Transparency International. У 2010 р. наша держава потрапила у групу з такими країнами, як Бенін, Малаві, Малі, Сан-Томе і Принсіпі, та розділила 118 місце, якому відповідає ІСК на рівні 2,7 бала. Даний показник свідчить про наявність в країні корупційних діянь, що носять загальнонаціональний характер.

Україна потрапила до групи з високим рівнем корупції. Найбільш корумпованими інституціями є судочинство, правоохоронні органи та політичні партії, найменш корумпованими – релігійні організації. Майже 30% респондентів стикалися з проявом корупції у повсякденному житті при отриманні різного роду послуг. 70% респондентів вважають антикорупційні заходи держави неефективними, а 82% переконані, що в майбутньому ситуація не зміниться або навіть погіршиться.

Іншим світовим індексом, що характеризує місце країни у сучасному світі та демонструє, наскільки економіка тієї чи іншої держави відповідає ліберальним принципам, є рейтинг "Індекс економічної свободи", який складається щорічно The Heritage Foundation разом із журналом The Wall Street Journal.

Таблиця 2. Групування країн за Індексом економічної свободи у 2009 р. за методикою The Heritage Foundation*

Величина ІЕС	Категорія країн	Кількість країн
80-100	«вільні»	7(4%)
70-79,9	«в основному вільні»	23(15%)
60-69,9	«відносно вільні»	48(31%)
50-59,9	«в основному невільні»	59(38%)
0-49,9	«репресивні»	20(13%)

*Складено за: Index of Economic Freedom 2009.-<http://www.heritage.org/>

Середньосвітовий ІЕС становив у 2009 р. 60,6%, середньоевропейський ІЕС - 67,5%. Економіка України у поточному році була оцінена фахівцями The Heritage Foundation за ІЕС на рівні 53,3%, що відповідає 125-му місцю у світі серед 157 досліджених країн.

Проаналізувавши окремі складові ІЕС можна відзначити позитивні тенденції щодо здійснення торговельно-політичної та фінансової політики в Україні. Середній рівень тарифів в Україні є низьким, проте розгалужена система нетарифних бар'єрів все-таки суттєво ускладнюють процес вільного здійснення торговельних операцій в державі. Ставки податків, які сплачуються з особистих доходів громадян та прибутків підприємств, є відносно невисокими, і тому питома вага податкових надходжень у сукупному обсязі ВВП є незначною (приблизно 30%).

Слабкими сторонами України залишається регуляторна політика та значний обсяг державних витрат на реалізацію соціальних програм (приблизно 40% від сукупного обсягу ВВП), незадовільний стан залучення іноземних інвестицій та забезпечення прав власності.

UNCTAD оцінює країни за двома індексами:

- індексом залучення прямих іноземних інвестицій (Inward FDI Performance Index);
- індексом потенціалу залучення прямих іноземних інвестицій (Inward FDI Potential Index).

Таблиця 3. Характеристика інвестиційної діяльності в Україні та за кордоном у 2006-2009 рр. за методикою UNCTAD*

Період	Обсяг залучених ПІІ,млн.дол.США	Індекс залучення ПІІ(місце у рейтингу)	Індекс потенціалу залучення ПІІ (місце у рейтингу)
2006	1424	80	64
2007	1715	84	56
2008	7808	35	48
2009	5203	37	...

*Складено за: World Investment Development 2009: Transnational Corporations, Extractive Industries ad Development.-<http://www.unctad.org/>

Аналіз даних таблиці 5 показує, що у 2008 р. відбулося суттєве зростання обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну. Цього було досягнуто за рахунок здійснення операцій з реприватизації металургійного заводу "Криворіжсталь" та подальшого продажу підприємства групі Mittal Steel (Нідерланди/Великобританія) за 4,8 млрд. дол. США. Крім того, у цьому ж періоді банківська група "Raiffeisen International" (Австрія) здійснила купівлю українського банку "Аваль" за 1 млрд. дол. США. Як наслідок, Україна піднялася у рейтингу індексу залучення ПІІ з 84 на 35 місце, перевищивши навіть очікування щодо можливого залучення ПІІ у 2008 р. (48 місце у рейтингу за індексом потенціалу залучення ПІІ). У 2009 р. обсяг ПІІ знову скоротився, що пов'язано зі зменшенням темпів приватизації в країні та скасуванням пільг у вільних економічних зонах (37 місце у рейтингу).

Проаналізувавши доповіді та звіти міжнародних організацій, що досліджують конкурентоспроможність економіки країн, можна зробити певні висновки.

По-перше, рівень конкурентоспроможності України на сучасному етапі є дуже низьким. Не зважаючи на значний природний, інтелектуальний та інноваційний потенціали, Україна не використовує свої конкурентні переваги у зв'язку з відсутністю належної структури та технологічною відсталістю виробництва, низькою якістю державних інституцій та високим рівнем корупції тощо.

По-друге, бюрократизація та корумпованість сфери економічного регулювання, незахищеність базових громадянських та економічних інтересів суб'єктів господарювання практично зводять нанівець можливість створення конкурентного ринку в Україні. Крім того, непривабливий імідж України, який утворився у світі у зв'язку з високим рівнем корупції, злочинності, розвитком "тіньової" економіки знищують бажання підприємців організувати свою діяльність на вітчизняному ринку.

По-третє, відсутність комплексних реформ у податковій, бюджетній та судовій системі перешкоджає здійсненню активної підприємницької діяльності в Україні, стримує приплив потенційних довгострокових іноземних інвестицій. Як наслідок, економічна криза в державі поглиблюється.

За таких умов конкурентоспроможна модель економіки є безальтернативним напрямом економічної стратегії України. Для цього, перш за все, необхідно:

1. Визначити сфери відповідальності державних органів влади та громадських організацій щодо забезпечення реалізації стратегії побудови конкурентоспроможної моделі економіки.
2. Забезпечити сприятливі організаційно-правові умови функціонування бізнесу, зокрема, спрощення системи реєстрації, ліцензування та звітності, розробка законодавчої бази щодо захисту прав власності інвесторів тощо.
3. Активізувати діяльність держави та підприємницьких структур щодо розвитку інфраструктури в Україні.
4. Стимулювати приплив вітчизняних та іноземних інвестицій в стратегічні для України галузі економіки.
5. Заохочувати інноваційні процеси шляхом надання безпроцентних та пільгових позик та грантів як науково-дослідницьким інститутам та організаціям, так і окремим вченим, здійснення прямого державного замовлення на інноваційну продукцію, вжиття заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації тощо.
6. Здійснення всебічного розвитку людського капіталу та підвищення фаховості трудових ресурсів.

ВИСНОВКИ. У результаті даного дослідження було виявлено декілька основоположних моментів щодо визначення конкурентоспроможності України у сучасній системі міжнародних економічних відносин та перспектив розвитку національної економіки з метою забезпечення стабільного підвищення конкурентоспроможності національних підприємств в умовах сьогоденної глобалізації та постійної напруги з боку транснаціональних корпорацій на національних виробників.

За допомогою індексів конкурентоспроможності було розглянуто місце України в світовому господарстві. На даний момент можна сказати, що в нашій державі існує немало проблем, які перешкоджають інтенсивному розвитку економіки, який би знайшов свій вираз у показниках конкурентоспроможності.

На жаль, проблеми існують не тільки на рівні приватних підприємств, а й у державному секторі. Незбалансована економічна політика держави, неефективна податкова система та відсутність будь-яких програм заохочення зводять бажання підприємців розвивати виробництво нанівець. В наслідок цього економіка України страждає від застою, бо розвиток економіки може відбуватися тільки завдяки великим виробництвам і державним підприємствам.

При правильному використанні економічної політики Україна буде в змозі забезпечити собі не тільки прекрасне сьогодення, а й стабільне майбуття для наступних поколінь. Зростання конкурентоспроможності держави буде мати позитивний вплив як на внутрішнє становище (чим це зростання і буде, власне, забезпечуватися), так і на місце України у світовому господарстві.

Щодо перспектив подальших наукових розвідок у даному напрямі, то необхідним вважаю поглибити вивчення шляхів досягнення потрібного рівня конкурентоздатності України через механізми економічної, політичної, правової підтримки. Більш детальної уваги потребують завдання з реформи як владної, так і громадянської культури за допомогою використання досвіду інших країн світу.

Література

1. Авдокушин Е. Ф., Міжнародні економічні відносини. - Навчальний посібник. - Москва: Інформаційно-введенський центр «Маркетинг». -2004. - 347с.
2. Гоєр О.Д., Розвиток зовнішньої торгівлі та конкурентоздатність України в торгівлі з країнами Європейського Союзу//Актуальні проблеми міжнародних відносин.- Випуск 33 (Частина II). - Київ,2002.

3. Жаліло Я.А., Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації. – Київ: НІСД. -2005. - 388с.
4. Зіденберга А., Хоффман Л., Україна на роздоріжжі. Пер. з англ. Київ: Фенікс. -2005. – 230с.
- 5.Коротка С.Г., Держава в управлінні та посиленні конкурентоспроможності зовнішньоторговельної сфери України//Актуальні проблеми міжнародних відносин.- Випуск 52 (Частина II). - Київ,2005.
- 6.Кредісова А.І., Управління зовнішньоекономічною діяльністю. - Київ: Віра-Р. - 2002. – 335с.
- 7.Леткова К.Ю., Конкурентна галузь у системі конкурентоспроможності національної економіки//Актуальні проблеми міжнародних відносин.-Випуск 35 (Частина I). - Київ,2002.
8. Мазуренко В.М., Костенко М.В.,Стратегічні галузі національної промисловості як фактор конкурентоспроможності на міжнародних ринках//Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - Київ,2004.
- 9.Марущак В.В., Степанюк С.В., Особливості національної конкурентоспроможності//Політика і час №10. - Київ,2006.
- 10.Філіпенко А.С., Економіка зарубіжних країн. - Київ: Либідь. -1998. – 416с.
- 11.Шкарпетіна М.Ю., Теоретико-методологічні основи визначення та аналізу конкурентоспроможності України//Актуальні проблеми міжнародних відносин.-Випуск 53(Частина II). - Київ,2005.
12. The Methodology of the TI Corruption Perception Index 2009. – Режим доступу: <http://www.transparency.org/>
13. Рейтинг конкурентоспроможності країн від IMD. – Режим доступу: <http://www.rate1.com.ua/ehkonomika/proizvodstvo/1404/>

Стаття надійшла до редакції 22.06.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"